

2

LJUBLJANSKA GLASBENA MATICA

Nataša Cigoj Krstulović

Od ustanovitve leta 1872 pa vse do konca prve vojne je bila ljubljanska *Glasbena matica* ne le glasbeno, ampak tudi kulturno in narodnostno središče Slovencev. Združevala je ljubiteljske in poklicne glasbenike, slovensko izobražensko elito, politike in kulturne delavce. Društvo je delovalo v času usodnih političnih dogajanj ter pomembnih idejnih in umetniških tokov. Njegovo delovanje so močno zaznamovale težnje kulturnega nacionalizma, s katerimi so Slovenci v nekdanji večnarodni skupni državi – avstrijski monarhiji želeli upravičiti pravico do političnega obstoja naroda, po drugi strani pa se je v drugi polovici 19. stoletja uveljavila ideja o nacionalni kulturi, izhajajoči iz slovenskega jezika in o posebnostih slovenske glasbe na temelju ljudskih pesmi. Takrat so se izoblikovali odnos do ljudskega izročila in kulturne dediščine ter zavest o tradiciji. *Glasbena matica* je svojo različnost do uradne in državno varovane, tudi privilegirane nemške kulture (kulture v nemškem jeziku) vzpostavljala dvosmerno: politično naravnano z zahtevami za institucionalizacijo glasbenega dela Slovencev (v slovenskem jeziku) po eni strani in podporo slovenski glasbi, etnično usmerjeno z iskanji tradicije in izvornih značilnosti po drugi strani. Dokazovanje posebnosti lastne kulture je bilo oprto na ideje o slovanski vzajemnosti in skupnih značilnostih slovanskih narodov, v širšem smislu pa se je uresničevalo kot odnos slovenske in slovanske glasbe do nemške.¹

Obdobje društvenega delovanja od začetka do konca prve vojne je v zgodovini *Glasbene matice* nedvomno najpomembnejše, saj je odboru uspelo v slabih petih desetletjih v zgodovinsko manj ugodnih okoliščinah in ob mnogih

finančnih zadregah z ustanovitvijo konservatorija leta 1919 zagotoviti pogoje za profesionalizacijo glasbenega delovanja Slovencev. *Glasbena matica* je imela v tem obdobju nedvomno najmočnejši vpliv na razvoj slovenske glasbe, saj je omogočila institucionalizacijo glasbenega dela Slovencev, utrdila zavest o slovenski glasbeni umetnosti ter na različne načine vplivala na razvoj ustvarjalne, poustvarjalne in recepcijske ravni glasbenega dela. S skrbjo za napredek glasbenega izobraževanja v okviru matične šole v Ljubljani in podružnic drugod, z založniško dejavnostjo, z organizacijo koncertnega življenja in vzgajanjem koncertnega občinstva je pripomogla k oblikovanju trdne tradicije na vokalnem področju in k ustvarjanju izhodišča za razvoj instrumentalne glasbe ter modernizacijo glasbenega delovanja Slovencev.

2.1 PROGRAM DRUŠTVA

V 60. in na začetku 70. let 19. stoletja so prizadevanja napredno usmerjenih slovenskih rodoljubov za kulturno samostojnost že obrodila prve sadove: leta 1864 je bilo v Ljubljani ustanovljeno »vseslovensko založniško, znanstveno in kulturno društvo« *Slovenska matica*, tri leta pozneje *Dramatično društvo*, ki je imelo namen vsestransko podpirati in pospeševati slovensko dramatiko, leta 1871 *Narodna tiskarna* in leta 1872 *Glasbena matica* z namenom podpiranja slovenske glasbe in njenega umetniškega razvoja.² Svoj program je *Glasbena matica* utemeljila na narodnostnih in utilitarnih načelih, vendar z namenom delovanja za glasbeni napredek. Namen društvenega delovanja je bilo zavzemanje za razvoj narodno opredeljene glasbe – »vsestransko podpirati in gojiti slovensko narodno glasbo«. Za izpolnitev namena je odbor *Glasbene matice* v pravila zapisal pet nalog: izdajanje dobrih slovenskih kompozicij za cerkev, šolo in dom, zbiranje narodnih pesmi in njihovo izdajanje, ustanovitev glasbene knjižnice, organizacija glasbenih prireditev in ustanavljanje pevsko-glasbenih šol.³ Namen in naloge društva so v obdobju do prve vojne ostali vsebinsko enaki, kar je razvidno iz vseh pozneje sprejetih društvenih pravil (1887, 1894, 1898 in 1910). V želji po napredku slovenske glasbe so v tem obdobju sledili trem poglavitnim programskim vodilom: utrjevanje narodne identitete in skrb za razvoj zborovskega petja, iskanje in ohranjanje ljudske in umetne glasbene dediščine ter postopna

profesionalizacija glasbenega dela Slovencev. Poleg skrbi za boljšo glasbeno izobrazbo najširšega kroga ljubiteljev je bil dolgoročni cilj *Glasbene matice* izobraževanje poklicnih glasbenikov. Že na prvem občnem zboru so razpravljali o ustanovitvi konservatorija.⁴

Prizadevanja *Glasbene matice* za avtonomijo slovenske glasbene kulture v okviru večnarodne avstrijske monarhije so se kazala v udejanjanju nalog, ki si jih je zastavilo društvo: založba je izdajala slovenske skladbe ter dela hrvaških, čeških, srbskih in ruskih ustvarjalcev, ki jih je obravnavala za svoje, v glasbeno šolo so vpisovali le otroke slovenskih staršev in zaposlovali učitelje slovanskega rodu, pevski zbor je imel reprezentativni pomen tudi zaradi velikega števila svojih članov, za koncerte so angažirali poleg slovenskih predvsem umetnike slovanskega rodu, v glasbenem arhivu so zbirali rokopise in tiske slovenskih skladateljev, za knjižnico so kupovali poleg slovenskih v pretežni meri dela slovanskih skladateljev. Slovanska vzajemnost je bila vodilo v celotni slovenski kulturi. Povezovanje s hrvaškimi in češkimi glasbenimi društvi pa je omogočalo boljše izhodišče za uresničevanje zahtevnih nalog, ki si jih je zastavila *Glasbena matica*.

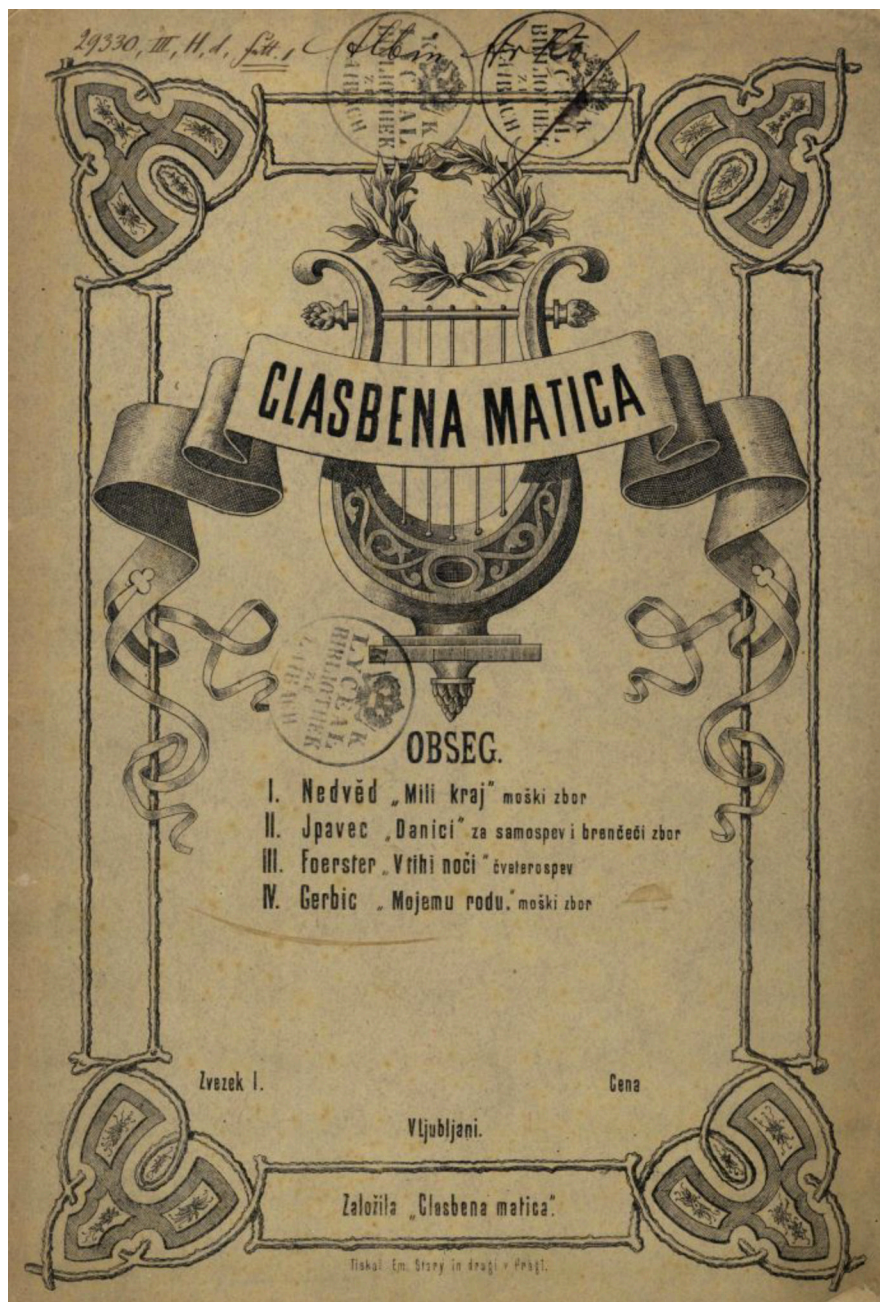
V prvem obdobju delovanja društva pod vodstvom predsednika Franca Ravniharja (1832–1904), deželnega uradnika in zavzetega nepoklicnega glasbenika, je *Glasbena matica* postavila organizacijske in strokovne temelje za razvoj različnih dejavnosti: založniške, glasbeno-izobraževalne in koncertne. Prav gotovo pa je bil v organizacijskem pogledu največji dosežek v tem obdobju nakup hiše na Vegovi in Gosposki ulici (1896), kar je omogočilo društvu večjo finančno gotovost in nemoteno delovanje šole, ki so jo v preteklih letih ovirale stalne selitve. Med poklicnimi glasbeniki sta začetno spodbudo društvenemu delovanju dala Anton Nedvčd (1828–1896) in Anton Foerster (1837–1926), od leta 1886 pa predvsem Fran Gerbič (1840–1917), ki si je kot umetniški vodja, ravnatelj, učitelj in urednik do konca svojega življenja v okviru društva prizadeval za napredek glasbenega dela in za preseganje diletantizma.⁵ Od leta 1891 je delovanje društva s svojimi pobudami in delovno energijo usmerjal Matej Hubad (1866–1937), ki je bil poslej desetletja njegov aktivni vodja in gonilna sila.

2.2 ZBIRANJE IN OBJAVLJANJE LJUDSKIH PESMI TER ZALOŽNIŠKA DEJAVNOST

Zbiranje ljudskih pesmi je bilo ena od pomembnejših nalog, ki si jo je zastavila *Glasbena matica*. Kljub pozivom v časopisih, osebnim vabilom in celo nagradnemu natečaju leta 1875 je delo potekalo počasi. Nekateri zbiratelji so pošiljali le besedila, pa še ta so bila neprimerna. Do začetka 20. stoletja je zbiranje in izdajanje ljudskih pesmi potekalo sporadično, pozneje pa je zaradi državno vodene akcije zbiranja ljudskih pesmi vseh narodov Monarhije *Das Volkslied in Österreich (Ljudska pesem v Avstriji)* potekalo bolj uspešno. Odbor za zbiranje slovenskih ljudskih pesmi z napevi je bil ustanovljen leta 1905, med odborniki pa so bili poleg Mateja Hubada še nekateri drugi člani *Glasbene matice*. Kot član odbora in njegov poverjenik za Gorenjsko je Hubad leta 1906 sestavil navodila za zapisovanje melodij ter v njih izpostavil posebnost večglasnega petja slovenskih pesmi in potrebo po snemanju.

Da bi se širilo zanimanje za ljudsko glasbeno dediščino, je založba *Glasbene matice* objavljala ljudske pesmi v preprostih priredbah za moški zbor in s knjižnojezikovnimi popravki besedila. Najprej so objavili dvajset pesmi, ki jih je nabral učitelj Janko Žirovnik. Žirovnikova pesmarica *Národne pesni z napevi v priročnem malem formatu*, ki je izšla v dveh zvezkih v letih 1883 in 1885, je bila primerna predvsem za manjše ljubiteljske zборе. Objavljene pesmi, med njimi *Sijaj solnčice*, *Gozdič je že zelen*, *Na planincah solnce sije*, so bile dobro sprejete, kar dokazujejo ponatisi v različnih drugih zbirkah. Pozneje je *Glasbena matica* natisnila še druge zbirke harmonizacij zbranih ljudskih pesmi (Malenšek-Gerbičeva, Bajukova, Devova in Švikaršičeva zbirka).

Prvič so ljudske pesmi v zborovski priredbi javno zazvene na koncertnem odru leta 1893 v izvedbi pevskega zbora *Glasbene matice*. Za to priložnost je zborovodja Matej Hubad priredil za moški in mešani zbor deset ljudskih pesmi, zbirko je izdala društvena založba. Prav Hubadove priredbe ljudskih pesmi, med njimi je bila tudi še danes znana *Škrjanček poje, žvrgoli*, ki jih je zapel zbor tudi na gostovanju na Dunaju 1896, so navdušile tamkajšnje poslušalce. Zavest o tradiciji slovenske glasbe so utrjevali tudi s koncertom slovenskih duhovnih napevov iz 16. in 17. stoletja, ki jih je med študijskim potovanjem po Nemčiji raziskoval Hubad in jih priredil za moški oziroma mešani zbor (izv. 1899, obj. 1900).

SLIKA 2.1 Naslovnica Edicij Glasbene matice (dlib).

Ustanovitev glasbene založbe je rešila problem pri tiskanju novih del slovenskih glasbenih ustvarjalcev. Razmere na področju glasbenega založništva so bile tedaj skromne. Maloštevilni slovenski založniki so imeli glasbene izdaje le redko na seznamu, ponudba izvornih glasbenih del pa je bila slaba. Nekaj posvetnih in cerkvenih pesmaric je natisnil slovenski založnik *Giontini*, tiskar *Jožef Blaznik* pa je po letu 1848 izdal več zvezkov zbirke *Slovenska gerlica* z vokalnim repertoarjem čitalniških prireditev. Ne po številu objavljenih del in ne po zahtevnosti pa ti zvezki niso zadoščali potrebam večjih čitalniških zborov, katerih število se je povečevalo od 60. let 19. stoletja naprej. Odsotnost domače glasbene založbe je nespodbudno delovala na tedaj še maloštevilne slovenske glasbene ustvarjalce, ki so morali svoja dela izdajati tudi v samozaložbi in tiskati na Dunaju ali v Pragi, kar je povzročalo tudi probleme kritja stroškov tiska.

Izdajanje novih slovenskih skladb je bilo ena od prednostnih nalog društva, ki jo je *Glasbena matica* začela uresničevati nekaj mesecev po ustanovitvi. Najprej so natisnili zvezek s štirimi novimi zborovskimi skladbami (Anton Nedvėd, Gustav Ipavec, Anton Foerster, Fran Gerbič) in Nedvėdov samospjev *Želje* (bes. Viljem Urbas). Odbor je načrtovanje izdaj uskladil z interesi in poustvarjalnimi sposobnostmi najširših slojev. Koncept uporabnosti, ki je sprva prevladoval nad čisto glasbenimi interesi, se je kazal predvsem v izvedbenih zahtevah. Za objavo primerne skladbe so morale biti prilagojene skromnejšim izvajalskim zmožnostim, potrebam in nagnjenjem ljubiteljskih izvajalcev.⁶ Z razpisi je odbor spodbujal izvorno ustvarjalnost v ljudskem duhu, pri čemer pa ni natančneje opredelil glasbenih parametrov, saj še ni bilo raziskano, v čem je izvornost slovenske glasbene dediščine in glasbenega gradiva slovenskih ljudskih pesmi. Ustvarjanje v ljudskem duhu je imelo predvsem socialno konotacijo, pomenilo je pravzaprav ustvarjanje za najširše sloje in ni imelo prepričljivih glasbenih določil.⁷

Glede na potrebe je *Glasbena matica* izdala največ zborovskih skladb, ki so bile primerne tudi za izvajanje manjših zborov. Razširjenost njenih zborovskih izdaj kaže, da je društvena založba izpolnila prvi cilj, ki si ga je odbor *Glasbene matice* zastavil ob ustanovitvi – poskrbeti za popularizacijo zborovskega petja in izboljšanje kakovosti poustvarjalne ravni. Prvi večji reprezentativni dosežek založbe je bila zbirka *Lavorika*. V treh zvezkih (1880, 1881, 1882) so kot dodatek k partituram že izdanih štiriglasnih in večglasnih moških zborov natisnili

še posamezne glasove. *Lavorika* je bila nekakšen kompendij dotedanje izvirne ustvarjalnosti; med objavljenimi 97 skladbami je bila le približno petina tujih. V jubilejnem letu 1897 je *Glasbena matica* ob 25-letnici delovanja poslala društvenim članom kot redno letno izdajo zbirko *Glasbena Matica. Zbori za štiri moške glasove*, tj. izbor 80, po mnenju urednika Josipa Čerina »najboljših« moških zborov. Poleg slovenskih so v pesmarico uvrstili tudi zборе drugih sorodnih slovanskih narodov, ki so se na slovenskih odrih v preteklih desetletjih »udomačili«, se pravi tudi hrvaške, češke, srbske in ruske zборе.

V primerjavi s številom objavljenih zborov je bilo število izdanih samospelov zanemarljivo; v slabih 50 letih je izšlo pri tej založbi skupaj malo več kot 70 samospelov. Skromno je tudi število takrat objavljenih klavirskih skladb, večinoma so to bile obdelave ljudskih napevov. Odbor *Glasbene matice* je načrtoval tudi izdaje večjih vokalno-instrumentalnih del. Leta 1883 so izdali Foersterjev *Venec Vodnikovih in na njega zloženih pesnij* za moški zbor, sopran in alt ad libitum ter za klavirsko ali orkestralno spremljavo. Izdaja Foersterjeve oper(et)e *Gorenjski slavček* je bila najboljše delo založbe *Glasbene matice* v prvih treh desetletjih. Načrte za objavo oper(et)e v klavirskem izvlečku so vodili praktični razlogi. Odbor je želel izdati to delo, da bi izvajalci med bogatim in vrednim glasbenim gradivom lahko izbirali tudi posamezne točke: samospelve, duete, tercete, vokalne kvartete, zборе in klavirske točke. Zaradi finančnih težav je do natisa prišlo šele leta 1901. Za potrebe šole so objavili tudi Foersterjevo *Teoretično-praktično klavirsko šolo* v štirih zvezkih (obj. 1886–1890), ki so jo uporabljali desetletja in je bila zato večkrat ponatisnjena.

Do konca leta 1918 je *Glasbena matica* izdala 119 edicij.⁸ Društvo je z uspešno distribucijo svojih izdaj poskrbelo za širjenje kakovostnih skladb v slovenskem jeziku in uveljavljanje slovenske glasbe. Ob založniški dejavnosti je treba omeniti še arhivsko in knjižnično. Za arhiv je odbor *Glasbene matice* odkupoval še neobjavljene rokopise slovenskih skladateljev in izdaje, ki so izšle pri drugih založbah, v dar pa so vsa leta in tudi med vojno dobivali rokopise in drugo gradivo iz zapuščin posameznikov. Za knjižnico so kupovali dela slovanskih in tudi drugih skladateljev. Notni arhiv *Glasbene matice* je bil največja in najpopolnejša slovenska glasbena knjižnica.

2.3 ŠOLA

Najpomembnejša dejavnost, s katero je društvo začelo deset let po ustanovitvi, je bila glasbeno-izobraževalna. Ustanovitev glasbene šole, v kateri bi pouk potekal v slovenskem jeziku, je bila ena od osnovnih nalog, ki si jo je zastavil narodnozavedni odbor *Glasbene matice*. Poleg tega narodnega cilja pa je bila razlog za ustanovitev glasbene šole tudi želja po zagotovitvi primerne glasbene izobrazbe ljubiteljskim, še zlasti pa poklicnim glasbenikom. Nekatera glasbena znanja je omogočala šola ljubljanske *Filharmonične družbe*, vendar je pouk tam potekal v nemškem jeziku, obseg in vsebina izobraževanja pa dolgoročno nista obetala kvantitativne in kvalitativne širitve glasbenega pouka. Šola *Glasbene matice* je začela delovati v jeseni 1882, od leta 1886 dalje pa se je pod vodstvom Frana Gerbiča kvantitativno in kvalitativno uspešno razvijala. Prizadeval si je za zaposlitev dobro izobraženih učiteljev (prihajali so tudi iz Prage), za naprednejši pouk z izpopolnjevanjem učnih načrtov in za ustvarjanje izvirnih učbenikov. Šola je hitro napredovala: že tretje leto so poučevali klavir, vse godalne instrumente, solopetje, zborovsko petje (mladinski in moški zbor) ter teorijo, v petem šolskem letu so bile del predmetnika tudi orkestralne vaje za diletante, v šestem letu pa še pouk pihal in trobil. Šola *Glasbene matice* je imela takrat vpisanih blizu 300 učencev, od tega več kot polovico učencev klavirja. Solopetje in instrumente so poučevali po štiri učence hkrati, v večjih skupinah so potekali pouk zborovskega petja, pouk teorije in pozneje orkestralne vaje.

Šola je bila vseskozi ognjišče društvenega dela, bila je kalilnica glasbenega naraščaja. Nadarjenim učencem so omogočili javne, tudi solistične nastope na koncertih. Odbor si je prizadeval za finančno pomoč mladim glasbenikom pri nadaljnjem šolanju na dunajskem in praškem konservatoriju, med drugim za pevca Julija Betetta in Josipa Križaja ter pianiste Antona Trosta, Janka Ravnika, Vido Prelesnik in Dano Kobler, med letoma 1896 in 1898 pa je omogočil podporo Mateju Hubadu, da je zaključil šolanje na dunajskem konservatoriju. Z dvigovanjem zahtevnostne ravni izobraževanja je po skoraj petih desetletjih delovanja društvu uspelo izpolniti najpomembnejši cilj: več kot stoletje za pariškim zgledom in tri leta za konservatorijem *Hrvaškega glasbenega zavoda* (*Hrvatski glazbeni zavod*) je bil leta 1919 ustanovljen konservatorij tudi v Ljubljani. (Več o glasbeno-izobraževalni dejavnosti na šoli *Glasbene matice* glej v poglavju Učenje glasbe in institucionalizacija glasbenega pouka.)

2.4 PEVSKI ZBOR IN KONCERTNA DEJAVNOST

Glasbena matica je organizirala prvo javno prireditev leta 1884; to je bil javni nastop učencev društvene glasbene šole, kar je kronist Karel Mahkota označil za začetek koncertne društvene dejavnosti. Nastopili so učenci klavirja, violine in petja. Šestnajst let po ustanovitvi (1888) je *Glasbena matica* v reduti organizirala prvi veliki koncert s solisti, zborom in orkestrom. Na njem so blesteli slovenski izvajalci: mladi kontrabasist Blaž Fišer, pevec Fran Pogačnik Naval, šolski mešani in moški zbor *Glasbene matice*, nastopila je tudi vojaška godba. Okrog 150 pevcev je pod Gerbičevim vodstvom izvedlo njegov zbor *Bučelar* ter kantato *Kdo je mar?* Gašparja Maška. Nastop umetnikov slovenskega rodu in prvič tako številčnega zbora je pomenil pravo slavje slovenstva. Ta koncert je naznanil odmik od narodno-patriotičnih prireditev ljubljanske *Narodne čitalnice* in sporedov z lahkotnim repertoarjem na čitalniškem odru. Odborniki *Glasbene matice* so se zavedali, da je za organiziranje koncertov nujna ustanovitev koncertnega pevskega zbora in civilnega koncertnega orkestra. Pevski zbor, ustanovljen na začetku leta 1891 kot samostojni del društva, je postal stalni izvajalski korpus, s katerim je društvo poslej lahko prirejalo koncerte.

Pod vodstvom Mateja Hubada je društveni zbor postal eden najboljših ljubiteljskih slovenskih zborov. Prvi samostojni koncert društvenega zbora je bil 12. marca 1892 v novi stavbi *Filharmonične družbe Tonhalle* (danes *Slovenske filharmonije*). Izvedba Dvořákovega *149. psalma*, sodobnega vokalno-instrumentalnega dela, je nakazovala poznejšo repertoarno politiko. Izvedbe z množično zastopanim zborom, orkestrom in solisti so imele reprezentativen značaj in dober odziv pri poslušalcih. Zbor je nastopil v Dvořákovem delu *Stabat mater* (1893) in v kantati *Svatebni košilé (Mrtvaški ženin, 1895)*, leta 1894 v Haydnovem *Die Schöpfung (Stvarjenju)*, leta 1897 Mozartovem *Requiemu*, leta 1898 Bachovem *Pasijonu po Mateju*, leta 1901 Beethovnovi *Missi solemnisi*, leta 1907 Verdijevem *Requiemu* in drugih zahtevnejših delih. Zbor se je v glasbenem oziru potrjeval z izvedbami novih izvirnih vokalno-instrumentalnih del (Anton Foerster, p. Hugolin Sattner, Viktor Parma, Anton Lajovic), še posebej z izvedbo prvega slovenskega oratorija, Sattnerjevega *Assumptio B. M. V.* (1912). Poleg krstnih izvedb izvirnih vokalno-instrumentalnih del se je zbor *Glasbene matice* dokazoval tudi z izvedbami novih in zahtevnejših slovenskih

zborov (Anton Schwab, Gojmir Krek, Anton Lajovic). Ugled Pevskega zborra *Glasbene matice* odražajo tudi nove zborovske skladbe, ki so jih nekateri skladatelji posvetili temu zboru: poslednja skladba *Domu in ljubezni* Antona Nedvéda in v posebni številki glasbene revije *Novi akordi* objavljene skladbe Gojmirja Kreka, Frana Gerbiča, Frana Ferjančiča, Emila Adamiča, Ferdinanda Juvanca.

SLIKA 2.2 Pevski zbor *Glasbene matice* na Dunaju, marec 1896 (dlib).

Mnogim drugim slovenskim zborom je Pevski zbor *Glasbene matice* pomenil zgled, dokazoval se je tudi z nastopi na gostovanjih v tujini (Dunaj, Trst, Zagreb, Opatija, Sušak). Gostovanje na Dunaju leta 1896 je bilo prvi nastop slovenskega zborra v prestolnici monarhije in se je v zgodovinski spomin vtisnilo kot zmagoslavje in priznanje kulturni sposobnosti Slovencev. Učitelj, urednik in pisec Anton Funtek je zboru ob vrnitvi z Dunaja spesnil slavnostno odo. Zgodovinski spomin na ta dogodek ohranja tudi prva in največkrat objavljena fotografija zborra *Glasbene matice* s pevkami v narodnih nošah. Na dveh koncertih so dunajskemu občinstvu predstavili nemško (avstrijsko) in slovansko (češko in slovensko) glasbo, skladbo na Dunaju živečega skladatelja Antona Brucknerja (Hubadovega učitelja), skladbe čeških skladateljev Zdeněka Fibicha in Antonína Dvořáka, skladbe Jacobusa Gallusa, Antona Foersterja in Antona Nedvéda ter Hubadove priredbe slovenskih ljudskih.

Koncerti, ki jih je *Glasbena matica* pred prvo vojno organizirala v Ljubljani, so bili v primerjavi z organizacijo koncertov *Filharmonične družbe* v repertoarnem pogledu manj raznovrstni in manj številčnejši. Pregled repertoarja koncertov *Glasbene matice* kaže razpetost med željo po popularnosti, zadovoljitvi najširših okusov in željo po čisti lepoti umetniškega, med poljudnostjo krajših del (krajši zbori, operne arije, virtuožno-efektne solistične skladbe) in resnostjo zahtevnejših vokalnih in vokalno-instrumentalnih del. Značilno je tudi prepletanje različnih glasbenih zvrsti: zborov, opernih odlomkov, komorne glasbe, cerkvenih del, simfonične glasbe. Umetniški odsek se je trudil za izvajanje kakovostnih slovenskih skladb ter za uvajanje instrumentalnih koncertov s slovenskimi glasbeniki. Leta 1901 prvič izvedena orkestralna skladba *Adagio* mladega Antona Lajovca je kazala novo pot v razvoju slovenske glasbe. Koncertni vodja Matej Hubad je poleg slovenskih del izbiral za izvedbo največkrat dela ustvarjalcev drugih slovanskih narodov, predvsem čeških, ruskih in hrvaških ustvarjalcev, med njimi največ Dvořákové skladbe. Izvajali so tudi dela nemških (avstrijskih), francoskih in italijanskih skladateljev, npr. Johanna Sebastiana Bacha, Antona Brucknerja, Georga Friedricha Händla, Richarda Wagnerja, Johannes Brahmsa, Camille Saint-Saënsa in drugih.⁹

Videz o kontinuiteti slovenske umetniške glasbe je *Glasbena matica* potrdila z organizacijo koncerta ob 300. obletnici smrti Jacobusa Gallusa (1892). S tem koncertom so po stoletjih pozabe oživili Gallusovo dediščino. Notno gradivo za zborovsko izvedbo šestih Gallusovih skladb ter predstavitev skladateljevega življenja in dela je za koncert pripravil Josip Mantuani, ki se je prvi sistematično ukvarjal z raziskovanjem glasbenega opusa tega na Slovenskem rojenega renesančnega skladatelja. Gallusove skladbe so bile tiste, s katerimi se je pevski zbor *Glasbene matice* poslej postavljala na tujem in jih predstavljal kot dosežek slovenske ustvarjalnosti. Slovenski kulturnozgodovinski spomin je *Glasbena matica* sooblikovala tudi z organizacijo priložnostnih koncertov na čast »herojem« slovenske kulture in glasbe: Francetu Prešernu (1900), Simonu Gregorčiču (1908), Davorinu Jenku (1910), skladateljem Ipavcem (1914) in Valentinu Vodniku (1919).

Glasbena matica je v koncertni sezoni izvedla povprečno dva redna društvena koncerta z vokalnim in vokalno-instrumentalnim repertoarjem, na katerih sta nastopala moški in ženski zbor. Poleg koncertov z mešanim sporedom in pretežno

vokalnim oz. vokalno-instrumentalnim repertoarjem je *Glasbena matica* prirejala še glasbene večere z manjšim številom izvajalcev in s pretežno instrumentalnimi točkami ter pevske večere družabnega značaja.¹⁰ Med letoma 1884 in 1918 je organizirala 300 koncertov, od tega 67 vokalnih, 94 vokalno-instrumentalnih, pet simfoničnih, 12 komornih, 31 solističnih in 55 šolskih. Z organizacijo koncertnega življenja in vzgajanjem koncertnega občinstva je *Glasbena matica* pripomogla k oblikovanju trdne tradicije na vokalnem področju in k ustvarjanju izhodišča za razvoj instrumentalne glasbe ter modernizacije glasbenega delovanja Slovencev.

2.5 PRIZADEVANJA ZA ORKESTRALNO GLASBO IN ZA USTANOVITEV KONSERVATORIJA

Odbor *Glasbene matice* se je zavedal, da je treba v razvojne načrte vključiti tudi instrumentalno glasbo, ki se je v večjih evropskih središčih vse bolj uveljavljala že od sredine 19. stoletja. Zavedal se je problema odsotnosti civilnega orkestra, ki bi nastopal na koncertih in v opernih predstavah. Za svoje koncerte so morali pri *Glasbeni matici*, prav tako kot *Filharmonična družba*, najemati vojaško godbo, to pa je bilo po mnenju društvenega odbora zaradi političnih in finančnih razlogov manj primerno. Ko je bila leta 1895 na programu rednega društvenega koncerta prvič uvrščena simfonija (Dvořákova 9. simfonija), leto pozneje Beethovnova uvertura in leta 1897 Schubertova simfonija v C-duru (prva ljubljanska izvedba tega dela je bila ob priliki skladateljve 100. obletnice rojstva), je *Glasbena matica* dobila značaj pravega koncertnega zavoda. Najširšo plast koncertnega občinstva *Glasbene matice* je na začetku 20. stoletja v največji meri še vedno pritegnila vokalna glasba. Komorna in orkestralna glasba, še zlasti daljša orkestralna dela, sta bili recepcijsko manj uspešni. *Glasbena matica* si je zato prizadevala tudi za orkestralno glasbo in spodbudila ustanovitev civilnega koncertnega in opernega orkestra, prvo *Slovensko filharmonijo* (delovala je med letoma 1908 in 1913). Ta orkester je v času svojega obstoja nastopil na koncertih *Glasbene matice* le 27-krat, vendar so bili njegovi nastopi v luči prizadevanj za napredek orkestralne glasbe Slovencev razvojno pomembni.¹¹ Skupaj z orkestrom so na koncertih nastopali tudi učenci in učitelji društvene šole. Priložnost za nastop z orkestrom so dobili domači solisti: violinista Karel Jeraj in Ivan Trost, pianist Anton Trost,

Glasbena Matica v Ljubljani
vabi na

VELIKI KONCERT

ki se priredi
v nedeljo dne 8. julija 1888
ob 11. uri dopoldne
v dvorani deželne redute.

Pri koncertu sodelujejo: Gospoda profesorja **Blaž Fišer** in **Jos. F. Skarlicky**, operni pevec gospod **Fran Pogačnik** iz posebne naklonjenosti, potem mnogobrojni moški zbor, mešani zbor gojencev Maticne šole in vojaška godba slavnega c. kr. pešpolka „baron Kuhn“ št. 17.

V S P O R E D :

1. *Anton Drožak*: „Rapsodij št. 6“ svira c. kr. vojaška godba.
2. *Fran Gerbič*: „Bučelar“, mešani zbor, pojo gojenci Maticne glasbene šole.
3. a) *Anton Nedved*: „Pred durmi“, / poje gosp. Fran
b) *A. Jensen*: „Dete spi“, opus XXIV-4 \ Pogačnik, na klavirji spremlja g. vitez Ohm-Janušovsky.
4. *Sarasate-Fišer*: „Fantazija o Faustu“, na kontrabasu svira g. **Blaž Fišer**, na klavirji spremlja g. **J. F. Skarlicky**.
5. *Gaspar Mašek*: „Kdo je mar“, veliki moški zbor se spremljevanjem orkestra, s tenor- in bariton-samospevom in četvero-spevom. Samopevca: gg. Pogačnik in Pucihar.

Cerclje-sedeži po 2 glđ. 50 kr., sedeži II. vrste po 1 glđ. 50 kr., sedeži III. vrste po 1 glđ., vstopnina v parter 60 kr.

Sedeži dobivajo se v prodajalnici gospoda Hugona Turka na glavnem trgu in v čitalnični tražiki, v dan koncerta pa pri blagajni, ki se bode odprla ob 10. uri dopoldne v deželni reduti.

Cisti dohodek tega koncerta odmenjen je Maticni glasbeni šoli.

OPOMNJA: Slučno občinstvo se opozarja, da se koncert prične točno ob 11. uri.

Odhor „Glasbene Maticne.“

J. Blamnikovi nastojatelj Ljubljane.

SLIKA 2.3 Koncertni list za koncert *Glasbene maticne* v Ljubljani, 8. 7. 1888 (dlib).

pianistka Vida Prelesnik. Skupaj z zborom je orkester izvajal izvorna vokalno-instrumentalna dela: Sattnerjevo kantato *Jeftejeva prisega*, Parmovo balado *Povodni mož*, Sattnerjev oratorij *Assumptio B. M. V.*, Lajovčevo skladbo za triglasni ženski zbor in orkester *Gozdna samota*, Jerajevo melodramsko skladbo k slovenski ljudski pesmi za glas in orkester *Lepa Vida* ter novi slovenski orkestralni skladbi: Lajovčev *Capriccio* in Premrlov *Scherzo*.

Na začetku 20. stoletja so bili poleg koncertne in založniške dejavnosti za razvoj glasbenega dela Slovencev še posebej pomembni uspehi šole *Glasbene matice*. Šola je od skromnih začetkov leta 1882 v treh desetletjih pod Gerbičevim vodstvom dobro napredovala; bila je ognjišče poustvarjalnih in ustvarjalnih moči. Rezultate šolske dejavnosti so po eni strani odražali kvantitativni kazalniki – vse večje število vpisanih učencev in zaposlenih učiteljev – po drugi strani pa kvalitativni – podaljševanje glasbenega šolanja pri posameznem predmetu in razširjanje predmetnika. V šolskem letu 1909/10 so na šoli poučevali teorijo, harmonijo, kontrapunkt, zborovsko petje, solopetje, klavir, violino, violončelo, kontrabas, flavto, klarinet, oboo, rog in pozavno; vpisanih je bilo več kot 400 rednih in več kot 80 izrednih učencev, učencev dijaškega oziroma koncertnega zbora.¹² Odbor *Glasbene matice* je menil, da ima šola primerne strokovne temelje za formalno preoblikovanje v konservatorij, in želel uresničiti željo, zapisano že ob ustanovitvi. Zastavil si je načrt, da postane *Glasbena matica* »pravi konservatorij vseh Jugoslovanov«, ¹³ deželni odbor naj bi prevzel finančno področje delovanja, uprava pa bi bila v rokah kuratorija, ki bi ga sestavljali odborniki deželnega odbora, deželne vlade, mesta in *Glasbene matice*, učitelji pa bi postali deželni uradniki.¹⁴ Na izrednem občnem zboru 28. septembra 1909 so potrdili osnutek ponovne vloge deželnemu odboru za ustanovitev konservatorija.¹⁵ Slednji naj bi se imenoval *Glasbeni zavod*. Deželna vlada ni podprla te namere. Načrt so obnovili leta 1913, vendar politične razmere osamosvojitvenim prizadevanjem še niso bile naklonjene, ustanovitev pa je zavrta tudi vojna.

Po Gerbičevi smrti leta 1917 je prevzel administrativno vodstvo šole Matej Hubad, ki je skupaj z nekaterimi drugimi odborniki nadaljeval prizadevanja za ustanovitev zavoda za višjo stopnjo glasbenega izobraževanja v Ljubljani in je slabo leto po koncu prve vojne v novi državni skupnosti uspel pridobiti dovoljenje za ustanovitev konservatorija. Odbor *Glasbene matice* se je v dopisu deželni vladi jasno opredelil »o doslednem in nameravanem delovanju za orkestralno

glasbo«. ¹⁶ Izobraževanje na konservatoriju naj bi omogočilo potrebno glasbeno znanje za razvoj vokalne, predvsem pa orkestralne glasbe, kar je razvidno tudi iz Hubadovega zapisa: »Gojitev in izobraževanje orkestralnih glasbenikov je za obstoj in delovanje vseh opernih, gledaliških in vojaških orkestrrov v celi Jugoslaviji nujno potrebno, da ne bomo vezani na import iz tujih držav«. ¹⁷ 21. maja 1919 so na seji *Glasbene matice* sklenili, da začnejo s poučevanjem na predstopnji konservatorija, in septembra istega leta v *Slovenskem narodu* objavili termine za sprejemne izpite za klavir, violino, solopetje, harmonijo in kontrapunkt ter za dramatično šolo. ¹⁸ Septembra 1919 se je na šolo *Glasbene matice*, ki je obsegala nižjo štiriletno pripravljajno stopnjo ter srednjo in višjo triletno stopnjo, vpisalo skupaj več kot 1000 učencev in študentov.

Dramska, operna in orkestralna šola se je konec leta 1919 preimenovala v *Jugoslovanski konservatorij za glasbo in igralsko umetnost*, ki je na začetku leta 1920 pridobil pravico javnosti. ¹⁹ *Glasbena matica* za delovanje konservatorija sprva ni dobila državne podpore, vendar jo je denarno podprla deželna vlada za Slovenijo. Zaradi velikih stroškov so si prizadevali za njegovo poddržavljenje. Formalno in vsebinsko so konservatorij preoblikovali aprila 1926, ko je njegovo financiranje in organizacijo prevzela država ter je bil preimenovan v *Državni konservatorij*. ²⁰ Delovanje konservatorija pod okriljem društva do poddržavljenja leta 1926 je bilo ključno za razvoj glasbenega dela Slovencev. Z vzpostavitvijo sistema višje glasbene izobrazbe so bili postavljeni institucionalni in izobraževalni temelji za hitrejši razvoj njihovega poklicnega glasbenega dela.

2.6 PODRUŽNICE GLASBENE MATICE V NOVEM MESTU, GORICI, CELJU, KRANJU IN TRSTU

Ustanavljanje pevsko-glasbenih šol po Slovenskem je bilo ena od nalog, ki jo je odbor *Glasbene matice* zapisal že v prvih pravilih. ²¹ To nalogo so lahko začeli uresničevati šele več kot četrto stoletja pozneje in več kot deset let po ustanovitvi matične šole. Takrat je dobila šola dovolj trdne organizacijske in strokovne temelje, da so po njenih vzorih lahko ustanovili še druge šole in lahko nadzorovali njihovo delo. Da je odbor ljubljansko *Glasbena matica* obravnaval kot največje slovensko glasbeno društvo, ki mora poskrbeti za glasbeno izobraževanje na

vsem etničnem ozemlju, je razvidno iz prenovljenih pravil iz leta 1898, kjer je pod tretjo nalogo zapisano, da: »ustanavlja slovenske glasbene šole na Kranjskem, Štajerskem, Koroškem in Primorskem«. ²² V istem letu je bila ustanovljena tudi prva podružnica v Novem mestu, leta 1900 v Gorici, leta 1909 pa so začele delovati podružnice v Celju, Kranju in Trstu.

Formalno razmerje podružnic z osrednjim društvom je bilo določeno v društvenih pravilih. Starši učencev, ki so obiskovali pouk podružnične šole, so morali biti člani ljubljanske *Glasbene matice*. Ljubljanski odbor je svoje podružnice nadzoroval v organizacijskem in strokovnem pogledu ter imel pravico imenovati učitelje na podružničnih šolah. Vsebina in oblika njihovega dela sta bili zasnovani po modelu matične šole, pouk je potekal po enotnih učnih načrtih ljubljanske *Glasbene matice*. V finančnem oziru so bile podružnične šole odvisne od državne in mestne podpore, največ težav so ob ustanovitvi oblasti povzročale podružnicama *Glasbene matice* v Celju in v Trstu. Poleg organizacijskih težav je imel odbor na podružnicah največ težav z zaposlitvijo ustrezno izobraženih učiteljev.

Podružnice *Glasbene matice* v Novem mestu, Gorici, Celju, Kranju in Trstu so pred prvo vojno krepile kulturno samozavest Slovencev zunaj glavnega mesta osrednje slovenske dežele, tam, kjer je bil narodnostni pritisk močnejši kot v Ljubljani. Prav zaradi tega je ob izobraževalnem potrebno izpostaviti tudi narodno-kulturni pomen njihovega delovanja. Svojo glasbenoizobraževalno funkcijo so društva opravljala v okviru šole, z vzgajanjem ljubiteljskih zborovskih pevcev in s koncertno dejavnostjo. Težišče njihovega dela je bila glasbena šola, s prirejanjem koncertov pa so podružnice bogatile glasbeno življenje Slovencev na Štajerskem, Primorskem in Goriškem ter vzgajale koncertno občinstvo. Ustanavljanje podružnic *Glasbene matice* po vsem slovenskem ozemlju so ovirale mnoge težave, zato njihovo število ni naraščalo tako hitro, kot si je v programu zastavilo osrednje društvo v Ljubljani. Leta 1908 so želeli podružnico *Glasbene matice* ustanoviti idrijski in jeseniški čitalničarji, leta 1912 tudi v Ribnici, vsi neuspešno. Novomeška podružnica je zaradi finančnih težav morala po nekaj letih svoje delovanje celo opustiti. Vojne razmere v letih od 1914 do 1918 so delovanje podružnic zavrle, po koncu vojne pa je prišla pobuda za obnovitev celjske in ustanovitev mariborske podružnice *Glasbene matice*, pozneje pa še v drugih mestih. Z ustanavljanjem novih glasbenih šol sta glasbena vzgoja in izobraževanje v kvantitativnem in kvalitativnem pogledu pridobivala nove možnosti za razvoj

tudi drugod na Slovenskem. V obdobju med obema vojnama je organizacija glasbenega šolstva postajala vse bolj skrb države. Ob ločevanju ljubiteljskega in poklicnega glasbenega dela in v novih političnih okoliščinah se je vloga podružnic *Glasbene matice* spremenila. (Glej tudi poglavje Učenje glasbe in institucionalizacija glasbenega pouka.)

2.7 PO LETU 1918

Po koncu prve vojne so se z vzpostavitvijo nove državne skupnosti Slovencev, Hrvatov in Srbov spremenile politične okoliščine, ki so vplivale na vsebino dela ljubljanske *Glasbene matice*. Društvo je takrat s svojo vsestransko izobraževalno, koncertno in založniško dejavnostjo še naprej pritegovalo številne silnice glasbenega življenja Slovencev. Glede deleža *Glasbene matice* v glasbenem življenju Ljubljane so zgovorne številke same po sebi: v šolskem letu 1918/19 je imela nad 1100 članov, skoraj 170 članov pevskega zbora, 32 članov *Orkestralnega društva*, skoraj 1500 učencev in 29 učiteljev.²³ Društveni ljubiteljski orkester – *Orkestralno društvo* (ust. 1919) – je v obdobju med obema vojnama prispeval h krepitvi vloge orkestralne (simfonične) glasbe, koncertna poslovalnica (ust. 1922) z organizacijo številnih koncertov domačih in gostovanj tujih umetnikov pa je bogatila glasbeno življenje. Z ustanovitvijo in delovanjem *Folklornega inštituta* v letih do podržavljenja (1934–1940) pa je *Glasbena matica* vzpostavila institucionalne temelje za preučevanje ljudske glasbene dediščine. Treba je tudi izpostaviti skrb *Glasbene matice* za hranjenje slovenske glasbene dediščine in formiranje zbirke del slovenskih skladateljev ter glasbene knjižnice, ki je danes osrednji fond Glasbene zbirke v *Narodni in univerzitetni knjižnici*.

OPOMBE

- 1 Več gl. Nataša Cigoj Krstulović, »Zgodovina, spomin in dediščina: prisotnost Glasbene matice v slovenski glasbi in kulturi do konca drugega desetletja 20. stoletja,« *De musica disserenda* 7, št. 2 (2011): 25–39.
- 2 Formalno je prošnjo za ustanovitev društva *Glasbena matica* junija 1872 vložil Antonín Nedvěd s člani ustanovitvenega odbora; to so bili: Anton Foerster, Vojteh Valenta, Viktor Bučar, Franc Ravnihar,

- Peter Grasselli, Anton Jentl, Fran Drenik, Dragotin Žagar, Karel Bleiweis, Andrej Praprotnik in Emil Gutman. 14. julija 1872 je deželna vlada potrdila pravila in dovolila ustanovitev društva z imenom *Glasbena Matica*. O ustanovitvi gl. več: »Petindvajsetletnica 'Glasbene Matice',« *Dom in svet* 11, št. 1 (1898): 32; Stanko Premrl, »60-letnica Glasbene Matice v Ljubljani,« *Cerkveni glasbenik* 55, št. 5–6 (1932): 86; *Letno poročilo za šolsko leto 1941–42* (Ljubljana: Glasbena matica, 1942), 8.
- 3 *Pravila Glasbene Matice v Ljubljani* (Ljubljana: Glasbena matica, 1872), 1.
  - 4 *Poročilo društva »Glasbene matice« v Ljubljani od časa, ko se je društvo ustanovilo, do 3. marca 1874* (Ljubljana: Glasbena matica, 1874), 3.
  - 5 Več gl. Nataša Cigoj Krstulović, »Gerbič in Glasbena matica,« v: *Gerbičev zbornik*, ur. Edo Škulj (Ljubljana: Družina, 2000), 127–138.
  - 6 Prim. Nataša Cigoj Krstulović, »Prvo desetletje založbe Glasbena matica,« v: *Muzikološke razprave: in memoriam Danilo Pokorn*, ur. Nataša Cigoj Krstulović idr. (Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2004), 113–124.
  - 7 Več gl. Nataša Cigoj Krstulović, »Glasbena matica, ljudska pesem in percepcija glasbe na Slovenskem v drugi polovici 19. stoletja,« *Glasbeno-pedagoški zbornik Akademije za glasbo v Ljubljani* 5 (2005): 69–82.
  - 8 Gl. Zoran Krstulović, »Bibliografija založbe Glasbene matice v Ljubljani,« *Naši zbori* 46, št. 6 (1996): 1–76.
  - 9 Čeprav se je odbor *Glasbene matice* načeloma zavzemal za slovensko in slovansko glasbo, pa podatki o narodnosti skladateljev, katerih dela so bila izvedena na koncertih v prvih treh desetletjih njene koncertne dejavnosti (do 1922), potrjujejo mnenje, da je bila zaščitnica vsake dobre glasbe: izvedena so bila dela 328 skladateljev, od tega 155 Slovanov (48 je bilo Slovencev, 47 Čehov, 25 Rusov, 20 Hrvatov, 11 Poljakov in 4 Srbi) ter 173 (več kot polovica!) skladateljev drugih narodnosti.
  - 10 Več gl. Nataša Cigoj Krstulović, »Koncerti Glasbene matice do prve vojne,« v: *Zbornik ob jubileju Jožeta Sivca*, ur. Jurij Snoj in Darja Frelj (Ljubljana: Založba ZRC, 2000), 181–192.
  - 11 Več gl. Nataša Cigoj Krstulović, »Slovenska filharmonija (1908–1913) v kontekstu nacionalnih, kulturnih in glasbenih prizadevanj Glasbene matice,« v: *Academia philharmonicorum Labacensium 1701–2001*, ur. Ivan Klemenčič (Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Založba ZRC, 2004), 217–229.
  - 12 *Izvestje »Glasb. Matice« v Ljubljani in podružnic v Kranju, Gorici in Trstu o 38. društvenem letu 1909/10* (Ljubljana: Glasbena matica, 1910), 26–27.
  - 13 *Izvestje »Glasbene Matice« v Ljubljani o 36. društvenem letu 1907/8* (Ljubljana: Glasbena matica, 1908), 11.
  - 14 VI. odborova seja »Gl. Matice« dne 23. decembra 1908.
  - 15 Izredni občni zbor »Glasbene Matice« dne 28. septembra 1909.
  - 16 XIV. odborova seja dne 2. junija 1919.
  - 17 Matej Hubad, »Jugoslovanski konservatorij Glasbene matice v Ljubljani,« *Cerkveni glasbenik* 42, št. 7–9 (1919): 59.
  - 18 »Konservatorij 'Glasbene Matice',« *Slovenski narod*, 14. september 1919, 5.
  - 19 Na odborovi seji Glasbene matice so odločili o napisu na izdanih spričevalih: »Glasbena matica v Ljubljani – Jugoslovanski konservatorij za glasbo in igralsko umetnost s pravico javnosti temeljem odbora poverjenišтва za uk in bogočastje v Ljubljani št. 6453 z dne 5. 1. 1920«. Gl. XIII. odborova seja dne 28. prosinca 1920.

- 20 Podrobneje o vseh postopkih v zvezi s podržavljenjem konservatorija gl. Cvetko Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem, zv. 2, Od nastanka konservatorija do Akademije za glasbo 1919–1946* (Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1995), 24–46.
- 21 »Društvo stoluje v Ljubljani, vendar sme tudi po drugih krajih osnavati podružnice v smislu teh pravil.« *Pravila Glasbene Matice v Ljubljani* (1872), 1 in 4.
- 22 *Pravila »Glasbene Matice« v Ljubljani* (Ljubljana: Glasbena matica, 1898), 1.
- 23 »Občni zbor Glasbene matice,« *Slovenski narod*, 19. julij 1919, 5.